

Boris Vian (Nyerges Gábor Ádám)

A halhatatlanság küszöbe – Boris Vian és a leírhatatlan

Boris Vianról – mint általában is az írók többségéről – komoly nehézség közhelyeket megkerülvé írni. No nem mintha nem lenne még *mit* megírni és főleg *miről*, csak éppenséggel nehéz még pár mondatban sem kitérni a köztudatban alacsonyan szálldosó hívószavakra (*Tájékos napok*, szellemes szóciccek, dzsessz [Miles Davis és Duke Ellington!], Vernon Sullivan, korai halál stb.). Mi most mégis megkíséreljük ezeket elhagyni.

E morcos, sietős in medias lecsóba csapásunk oka pedig az, hogy – legalábbis e sorok írójának legjobb tudomása szerint – magyar nyelven még szinte egyáltalán nem foglalkoztak Vian költészetével.¹ Ennek a foglalkozásnak pedig – a versek színvonala alapján – nem is kérdés, hogy még óriási jövője van, emiatt is a mentegetőzés; jelenleg csak ráncigálni kívánjuk a tudomány bajuszát, magyarán szólva: megpróbálni felkelteni az érdeklődést a későbbiekhez.

Boris Vian öt költeménye olvasható a *Híd* legfrissebb számában, amelyek, ha teljes, átfogó képét nem is, mégis mintha miniatűr, tömör kvintesszenciáját adnák a viani versnek. Vian ugyanis, meglátásom szerint, míg prózaíróként a legmagasabb szinten átpoetizált, már-már zavarbaejtően költői (manapság ezt már talán úgy is mondják: *viani*) nyelvet konstruált; költőként gyakorta ennél szikárabb, prózaibb hangokat hoz játékba. Nemcsak számtalan hosszú szabadversében, hanem az olyan, még a tőle olyannyira megszokott (lám, a közhelyek megint!) nyelvi játékokat is nélkülözve, mint a *Mi az, ami van? (Qu'y-a-t-il?)* című versében is, amely lényegében nem más, mint egy pró- kontra szervezőlven írt kettős gondolatmenet a házasságról (némi elmaradhatatlan, akkor már maradjunk ennél, *viani* fricskával a végén).

Lírai/prózaírói énjének vaskos humorát, verseinek tömörítő, *lényegre törő* mivoltát, a lírai finomkodás és nyelvi szégyenlősség Vian által mélységesen megvetett, képmutató gyakorlatával versről versre (házzról házza) harcolva szembemenő gyakorlatát illusztrálja a finom ál-eleganciával *nemi szerveknek* nevezett testrészek méretéről és a „*vadnyúllevés szagától bűzlő*” asszonyokról szóló, gyakorlatilag négy kijelentésből összefűzött *Ízek és színek*

¹ Üdítő kivételt jelent ez alól Bittner Gábor saját fordításai elé fűzött, és Vian költészetét méltán maradandónak tituláló (sajnálatosan) nyúl farknyi kísérőszövegének két-három idevágó sora (*Holmi*, 2009/4.).

(*Des goûts et des couleurs*) című műve. Hasonló, már-már epigrammai tömörítésű, egy poénra kihegyezett humoros kis krocki a *Deligny* és a Sartre-nak és úgy általában a komplett egzisztencializmusnak (a szó már-már annyira nem ideillő, hogy már csak Vian szellemisége miatt sem hagyhatom ki) *beszólógató*, tréfás és szellemes bökvers, *A legyenek*.

E négy vers azonban a viani életműnek (és ez alatt a prózával, drámával, dalszövegekkel együtt értelmezendő, teljes életművet értem) csak az egyik fő vonulatát, a kérlelhetetlen humort képviseli. Emellett azonban Boris Vian műveinek többsége legalább ugyanennyire tragikus hangvételű is. Ezt a féloldalas balanszt helyrebillentendő érdemes megnéznünk *A nagy átkelés* (*Le grand passage*) című verset is, amely ugyancsak tömör, fragmentált szerkezetű, kidolgozottsága pedig leginkább egy impresszionista festményéhez hasonlatos. E művében ugyanis a szerző képileg próbálja megjeleníteni a halhatatlanság fogalmát, a menny-pokol dichotómiára emlékeztető (mégis, ennél összetettebben, gyakorlatilag mindkét végletében nyomasztó) allúzióval, a halhatatlanság csendes, magas, mégis játszi könnyedséggel átléphető küszöbét és az átellenben *Tömött sorokban / Szárnyak és víz nélkül maradt madarak* agonizáló üvöltésétől hangos *tartomány* leírására tett kísérlettel. Kísérlettel, mivel a vers, Viantól szokatlan módon, három ponttal zárul, némiképp azt sugallván: a külsőségek (a küszöb és az állatok fizikai jellemzői) leírása ugyan megkísérelhető, de ami mögötte van, már nem.

Olyan hiányjelt tesz ide Vian, amely nemcsak a költészet (értsd: *A Költészet*) lehetőségeire, hanem annak legvégső hatáira is utal, azokat feszegetve, nevezetesen: mit kezdünk a leírhatatlannal? A válasz pedig, amiről természetesen tudjuk, hogy nincs, talán indirekt módon mégis kereshető lenne Boris Vian ez ideig méltatlanul elhanyagolt verseiben (is). Mivel, hogyha eddig nem mondtuk volna, a keresés a lényeg.

Nyerges Gábor Ádám